

Het woonhuis van een invloedrijk rijksbouwmeester

Wanneer is een architect invloedrijk? Als hij veel mag bouwen? Of als hij in staat is datgene in vormen te vertalen wat in een maatschappij leeft, waaraan in een bepaalde tijd door economische of sociale ontwikkelingen behoefte is? Een eenduidig antwoord is er niet. Architecten kunnen bijvoorbeeld ook invloedrijk zijn door alleen veel te schrijven. Onbetwisbaar is dat een architect die én de tijdgeest goed aanvoelt én veel opdrachten krijgt, een plaats krijgt in de architectuurhistorie.

Zo'n architect was C.H. Peters (1847 - 1933). Z'n voormalige woonhuis, door-henzelf ontworpen in 1880 - 1881, is het hoekpand Surinamestraat 42 - 44. Het staat op de gemeentelijke monumentenlijst, en is een schoolvoorbeeld van de neorenaissancistische bouwkunst — met hier en daar wat gotische elementen — waarvan Peters een groot uitdrager was.

Dat er een architect op nummer 42 heeft gewoond, zal speurders naar gevelstenen wel eens opgevallen zijn. Boven de deur bevindt zich namelijk een steen met een passer en een driehoek: de symbolen van het beroep van de bouwkundige. Rechts boven de deur zit op een nogal verloren plaats in het gevelvlak nog een gevelsteen. Hierop is de geboorte van de godin Venus te zien: een naakte vrouw staande in een schelp, aanspoelend uit zee. Een merkwaardige afbeelding om zo maar in de Sumatrastraat tegen te komen. Waarschijnlijk zit er meer achter. De voorstelling is namelijk vrijwel dezelfde als op een schilderij van de 16de eeuwse Italiaanse schilder Botticelli. Zijn 'Geboorte van Venus' wordt alom gezien als het begin van de renaissance in de schilderkunst. Mogelijk wilde Peters op deze manier zijn bewondering voor de renaissance, waaraan hij veel elementen ontleende, tot uiting brengen.

foto: Kurt Bekenkamp

Mijdt overdaet

Peters' woonhuis is tamelijk sober. Aan de zijde van nummer 44 bevinden zich twee geveltjes: een topgeveltje en een trapgeveltje. De hoek wordt gevormd door een ronde erker, bekroond door een gotisch aandoend torentje. De gevelvlakken zijn verlevendigd door banden van zandsteen, schelpmotieven boven de ramen, sierlijke muurijzers enzovoorts.

Als we aanbellen — de oude trekbel is er nog wel maar doet het niet meer — mogen we van

de aldaar praktijkhoudende advocaat rondkijken in het pand. Peters' gebouwen, waarvan het ministerie van justitie aan het Plein het bekendste is, waren altijd voorzien van rijke houten betimmeringen. Betimmeringen zijn er in dit huis op de begane grond niet meer te vinden, wel twee houten schouwen, waarvan een met de vermanende spreuk: 'Mijdt overdaet en ijdele praet'. Op de eerste verdieping is meer neorenaissance te vinden: de houten betimmering in de erker, en een houten schouw. Tegen de balken bevinden zich ge-

beeldhouwde houten kopjes in verschillende kleuren geschilderd. Nog even terug naar de begane grond. In de hoekkamer, boven het bureau van de advocaat bevindt zich een 18de eeuwse plafondschildering, naar men zegt afkomstig uit een Zeeuws kasteel. Aurora, ofte wel de Dageraad is erop uitgebeeld. In de gang bevindt zich een groot tegeltapeau met 17de eeuwse tegels, die afkomstig zijn uit het huis van Constantijn Huygens. Dit stond eens op de plaats van het (nu voormalige) ministerie van justitie. Dit brengt ons op de in-

• LINKS: Het woonhuis in de Surinamestraat 42, gebouwd in 1880-1881.
• RECHTS: Rijksbouwmeester C.H. Peters (1847-1933).

P.J.H. Cuypers, de bekende rooms-katholieke architect, die gedurende zijn leven ongeveer 100 kerken in neogotische trant bouwde. Peters zelf was van Nederlands Hervormde huize en trouwde met de doopsgezinde Anna Helena Knoop. Voor Cuypers was dit echter geen bezwaar om Peters toch toezicht te laten houden bij de bouw van de katholieke kerken in Sneek en Bolsward. Omstreeks 1870 vertrok de Groninger zelfs naar Zuid-Limburg om daar te gaan werken in het atelier van Cuypers te Roermond, dat voor een belangrijk deel gericht was op de rooms-katholieke kerken.

In de praktijk betekende dit dat hij, om het wat overdreven te stellen, heel Nederland van post- en telegraafkantoren moest voorzien. De posterijen ressorteerden in die tijd namelijk onder het ministerie van Financiën. Het post- en telegraafverkeer maakte in de tweede helft van de 19de eeuw een enorme groei door. In de eerste helft van die eeuw hadden de meeste post-directeuren nog gewoon hun bedrijf aan huis kunnen houden. In 1869 besloot de regering dat er in alle gemeenten centrale postkantoren moesten komen. Door het aantrekken van Peters werd hier werk van gemaakt. Vanaf 1876 vlogen Peters' post- en telegraafkantoren uit de grond: in Amster-

dam, Enkhuizen, Hoorn, Alkmaar, Arnhem enzovoort. Alle gebouwd in een neorenaissancistische of neogotische stijl. Tegenstanders van deze bouwstijl spraken ook wel over de 'postkantorengotiek'. Peters' positie zou echter nog invloedrijker worden. In 1877 gingen de posterijen naar het departement van Waterstaat. Een jaar later werd dit departement ook belast met de zorg voor de landsgebouwen in de residentie (in 1884 zou men hieraan de functie 'rijksbouwmeester' verbinden). In de praktijk betekende dit dat Peters gedurende zijn ambtelijke loopbaan van 1876 tot aan zijn pensioen in 1916 zowel verantwoordelijk was voor de post- en telegraafkantoren in den lande als voor alle overheidsgebouwen en de restauraties hiervan (bijvoorbeeld Het Binnenhof) in Den Haag. Later zou men een functie met zoveel invloed voorkomen door verantwoordelijkheden meer te spreiden. Behalve dat Peters op een invloedrijke plaats zat, wist hij ook in te spelen op de wensen van de 19e eeuwse overheid. Het ambtelijk apparaat was sterk groeiende en centralistisch georiënteerd: het had behoefte aan een architectuur die respect afdwong bij de burgers. De architectuur van Peters, die geïnspireerd was op de bouwkunst uit feodale tijden, wist hierin te voorzien. Bron: P.T.E.E. Rosenberg. Geschiedenis van het rijksbouwen in de negentiende eeuw, deel 2: architect C.H. Peters. Doctoraalscriptie, Den Haag, 1986.